

УДК 343.2

О. В. Коротюк

кандидат юридичних наук,

докторант кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ, ЩО ВХОДИЛИ ДО СКЛАДУ ПОЛЬЩІ**

У сучасному світі об'єкти права інтелектуальної власності займають особливе місце у суспільному житті. У зв'язку з цим, актуальним видається питання дослідження становлення і розвитку концепції кримінально-правової охорони цих об'єктів, що має здійснюватися з урахуванням того, що українські землі входили до складу різних держав у різні історичні періоди. Деякі питання, пов'язані із цим були розглянуті у роботах Берзіна П. С. [1], Довгань Д. В. [2], Нерсисяна А. С. [4], Харченка В. Б. [6] та деяких інших науковців. Утім, кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності на західноукраїнських землях, що входили до складу Польщі, на даний час досліджено недостатньо. Тому його дослідження виявляється актуальним и доцільним.

У літературі вказується про те, що новоутворена у 1918 р. Польська держава отримала у спадщину й кримінальне законодавство держав-окупантів, яке залишалося чинним упродовж тривалого часу у міжвоєнний період. На колишній російській території чинними залишалися російський кримінальний кодекс 1903 р. М. Таганцева; на колишній прусській території – кримінальний кодекс Німецької імперії 1871 р.; на колишній австрійській території – австрійський кримінальний кодекс 1852 року [3]. За таких умов кримінальне законодавство відзначалося розрізненістю, а практика його застосування – непослідовністю.

Важливо відзначити про те, що зміна соціально-політичного ладу на західноукраїнських землях не завжди мала наслідком одночасне і швидке припинення дії усіх законодавчих актів попередньої влади, що діяли на цій території. Наприклад, за часів Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) був створений проект Закону «Про карну відповідальність за вчинки проти національного розвитку Українського народу», що свідчив про застосування в ЗУНР законодавства Російської Імперії. Зокрема, цим законопроектом передбачалося доповнення Кримінального Уложення Російської Імперії положеннями відносно криміналізації діянь, що полягали у складенні, розповсюдженні чи прилюдному виставленні письменного твору, малюнку або образу «з наміром припинити національний розвиток Українського народу», що включало також розмноження цих об'єктів, їх переховування та провезення [5].

Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності також здійснювалася за рахунок законодавчих актів різних держав, які певний час продовжували діяти на території Польщі.

Ця ситуація потребувала швидкого врегулювання. 28.01.1920 року Польща приєдналася до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 року [2, 101], що поставило для країни чіткі вимоги щодо швидкого створення єдиного кодифікованого законодавства.

Згідно з розпорядженнями Президента Польщі, виданими 11.07.1932 року, набрали чинності Кримінальний кодекс (Kodeks karny) [7], а також Закон про правопорушення (Prawo o wykroczeniach) [9]. У Кримінальному законі містилося кілька норм, які встановлювали кримінальну відповідальність за розповсюдження заборонених відомостей у різних формах, у тому числі шляхом випуску друкованих видань, а саме:

- незаконне розповсюдження відомостей, що можуть «ослабити військовий дух» (ст. 104);
- готування, переховування чи перевезення листів, друкованої літератури або зображень, які спонукають до вчинення злочину або таких, що схвалюють злочин (ст. 155);
- готування, переховування чи перевезення листів, друкованої літератури або зображень, які спонукають до не послухання або перешкоджання закону чи законним розпорядженням (ст. 157);
- публічне розповсюдження неправдивих відомостей, які можуть викликати неспокій у суспільстві (ст. 170).

Крім того, згідно із ст. 272 Карного кодексу, передбачалася відповідальність за відібрання у іншої особи, привласнення собі або ушкодження чужої речі, яка представляє собою нематеріальну вартість [7].

У той же час, кримінально-правові норми, що встановлювали відповідальність за порушення авторських прав, прав на винаходи та інші об'єкти права інтелектуальної власності, розміщувалися у спеціальних законах, які були невід'ємною частиною кримінального законодавства.

Законом про авторське право від 26.03.1926 року визначалися основоположні засади правової охорони об'єктів авторського права. У ст. 1 цього Закону зазначалося, що «предметом авторського права є, незалежно від форми

вираження (усним словом, письмом, друком, малюнком, кольором, формою, звуком, мімікою, ритмом), будь-який прояв духовної діяльності, що має властивість особистої творчості». У зв'язку із цим закон включав у себе широкий перелік охоронюваних об'єктів авторського права, до яких відносилися: твори, виражені усно, на письмі, друком; промови, лекції, проповіді, імпровізації, щоденники; надруковані і не надруковані книги, брошури, статті, підготовлені матеріали, плани, схеми та ескізи; уся область літературного, наукового і практичного виробництва, якщо воно має відбиток індивідуальної творчості; музичні композиції усіх видів, як пов'язані із словом, так і без нього; роботи в області усіх графічних та художніх мистецтв: малювання, живопис, гравюра, літографічне, скульптурне, гравюрне, архітектурне, декоративне мистецтво, що використовується для ремісничого виробництва і промисловості, незалежно від типу, розміру і вартості матеріалу; фотографічні зображення або зображення, отримані у подібний до фотографічного спосіб; наукові ілюстрації, карти ті інші посібники. Вони підлягали правовій охороні як у закінченому вигляді, так і в ескізах, кресленнях, планах, моделях і проектах. До об'єктів авторського права також відносилися твори мімічного мистецтва (пантоміма), ритмічного мистецтва (хореографія), живі картини, кінематографічні постановки і т.д., що зафіксовані у сценаріях, малюнках, фотографіях або навіть у пам'яті певної кількості людей [8].

У ст. 4 Закону визначалися об'єкти, які не охоронялися: закони, постанови судів та інших органів влади, офіційні листи і бланки, видані органами влади для загального інформування; інформація преси (новини) тощо. За загальним правилом авторські права належали творцю об'єкта. При відсутності доказів іншого автором вважалася особа, чиє ім'я було визначено на роботі чи об'явлено під час виконання твору або виступу (ст. 6) [8].

Кримінальні покарання за посягання на об'єкти авторського права передбачалися у статтях 68 – 70. До караних діянь відносилися наступні:

- вступ у права творця або його правонаступника всупереч положенням Закону, підлягало покаранню у вигляді тюремного ув'язнення на строк шість місяців або штрафу у розмірі до десяти тисяч злотих, або обом цим покаранням; незаконне виготовлення копії з чужого твору образотворчого мистецтва підлягав покаранню тільки у разі виготовлення такої копії з комерційною метою (ст. 68);

- замовлення редактором видання без відома автора і підготовка видання, виготовлення копій видання більше, ніж дозволено, підлягало покаранню у вигляді тюремного ув'язнення на строк два роки або штрафу у розмірі до п'ятдесяти тисяч злотих, або обом цим покаранням (ст. 69);

- присвоєння чужого авторства каралося тюремним ув'язненням на строк до одного року або штрафом у розмірі до десяти тисяч злотих, або обома цими покараннями одночасно [8].

Кримінально-правова охорона об'єктів промислової власності здійснювалася на підставі Закону про охорону винаходів, зразків і товарних знаків від 05.02.1924 року. Відповідно до ст. 1 цього Закону, право виключного користування винаходом надавалося з моменту отримання на нього патенту, розповсюджувалося на всю територію Польщі і тривало 15 років з моменту видачі патенту [10]. Обов'язковою умовою для видачі патенту була новизна. Згідно із положеннями ст. 3 Закону, винахід не вважався новим, якщо до моменту подачі заяви (повідомлення) про винахід до Патентного відомства інформація про цей винахід вже була опублікована, або сам винахід був на польських землях використаний чи виставлений публічно таким чином, що «кожен знавець цієї справи міг його застосувати». Після реєстрації і отримання патенту «тільки винахідник і його правонаступник» мав право на використання винаходу. Відповідно до ст. 14 Закону, за відсутності доказу іншого, права на винахід виникали у того, хто першим подав заявку на отримання патенту. Цією ж статтею передбачалася можливість відшкодування шкоди, завданої у разі отримання патенту неповноважною особою.

Кримінальна відповідальність за посягання на винаходи була передбачена у положеннях статей 23 – 26 Закону. До кримінально караних відносилися наступні діяння:

- хто у виробництві чи торгівлі використовував винахід, запатентований на іншу особу, без дозволу останньої, був зобов'язаний припинити це порушення, віддати незаконно зароблені кошти за останні три роки, а, понад це, відшкодувати матеріальну і моральну шкоду належному власнику патенту, що здійснювалося у тому числі за рахунок стягнень із заробітної плати винного. Замість цих виплат потерпілий мав право вимагати одnorазової виплати грошової компенсації, але тільки в сумі, не більшій за 10000 злотих. Суму такої виплати призначав суд (ст. 23);

- хто вчинив вищевказане діяння умисно або хто умисно привласнив собі права на винахід, підлягав покаранню у вигляді штрафу в розмірі 50000 злотих або тюремного ув'язнення на строк до шести місяців; провадження по справі здійснювалося на підставі заяви потерпілого; додатково до кримінального покарання потерпілий мав право звернутися у порядку цивільного судочинства за відшкодуванням збитків (ст. 24).

Згідно із ст. 29 Закону, покаранню у вигляді штрафу в розмірі до 50000 злотих або тюремного ув'язнення на строк до шести місяців, або обом цим покаранням, підлягав той, хто:

1) хто свідомо позначає предмети, які не підлягають охороні на підставі патенту, або їх упаковку певними написами, які мають викликати неправильне сприйняття, що, нібито, ці предмети є охоронюваними за допомогою патенту, або хто, не зважаючи на це, впроваджує такі предмети у комерційний обіг або для комерційних цілей здійснює їх підготовку чи переховування;

2) хто в публічних оголошеннях, циркулярах і т.д. публікує відомості, що мають викликати хибне сприйняття, що, нібито, предмети, вказані у них, користуються правовою охороною на підставі патенту [10].

Відповідно до ст. 79 Закону передбачалася правова охорона зразків. Згідно із цією нормою, право виключного користування зразком виникає з моменту його реєстрації. Це право стосувалося нової форми предмета, вираженій у зразку, що могло втілюватися у формі, малюнку, кольорі або в матеріалі відповідного предмета. Правова охорона розповсюджувалася на всю територію Польщі і тривала 10 років з моменту реєстрації. Згідно із ст. 82 Закону, реєстрації підлягали тільки нові зразки. При цьому, зразок не вважався новим, якщо він вже був опублікованим, публічно виставленим чи вжитим на території Польщі до реєстрації.

Згідно із статтями 90 та 91 Закону, стосовно зразків караними вважалися такі ж діяння, що й щодо винаходів, однак, при цьому, найвища межа покарання, передбачена у ст. 24 для порушень прав на винаходи, мала бути зменшеною на 1/3 від значення, передбаченого у ст. 24. Таким чином, посягання на ці об'єкти законодавець вважав менш небезпечними порівняно із посяганнями на винаходи.

Правова охорона товарних знаків здійснювалася на підставі ст. 107 Закону, відповідно до якої виключне право на товарний знак виникає у зв'язку з його реєстрацією і діє на усій території Польщі. Право на товарний знак полягає у праві позначати товари знаками (малюнками, образами, словами, літерами, числами, пластичними формами і т.д.) з метою вказування споживачам, що товари походять з певного підприємства. Згідно із ст. 110 Закону, реєстрація не могла бути проведена для знаків, які: 1) не надають чіткої вказівки споживачу, що товар походить з певного підприємства; 2) порушують права інших осіб; 3) можуть ввести в оману споживача відносно походження товару або його роду і якості.

Товарний знак вважався предметом власності та інших речових прав разом із підприємством і, відповідно, міг переходити у власність іншої особи тільки разом з підприємством (ст. 118 Закону).

Кримінально караними порушенням прав на товарний знак вважалися наступні:

- хто на своєму підприємстві, хоча б тільки у циркулярах, на бланках, у рекламних відомо-

стях тощо незаконно вживає товарний знак, зареєстрований для товарів того самого роду на ім'я іншого підприємства, або хто на своєму підприємстві незаконно позначає товари назвою іншого підприємства, той зобов'язаний припинити порушення, віддати грошові кошти, що є незаконним збагаченням, за три останні роки, а, понад це, відшкодувати майнову і немайнову шкоду, що у тому числі може бути стягнуто з заробітної плати винного. Замість вказаних вище відшкодувань потерпілий може вимагати одноразову виплату, але в сумі не більше, ніж 10000 злотих. Розмір відшкодування визначається судом (ст. 121);

- вчинення вказаного вище діяння з умислом каралося штрафом у розмірі до 50000 злотих або тюремним ув'язненням на строк до 6 місяців (ст. 122). При цьому, усі прилади і обладнання, що використовувалося для виготовлення знаків, і усі незаконно виготовлені знаки підлягали знищенню (ст. 123).

Відповідно до ст. 137 Закону, правовій охороні підлягали також знаки об'єднань підприємств (znaki związkowe). Згідно із цією нормою, об'єднання підприємств, що законно функціонує на території Польщі, може зареєструвати знак об'єднання з метою, щоб отримати право позначати товари, які походять з їх підприємств, знаком об'єднання. Відповідно до положень ст. 138 до знаків об'єднання застосовувалися норми Закону щодо товарного знаку [10].

Кримінальна відповідальність за незаконне розголошення відомостей, що становлять таємницю, передбачалася згідно із ст. 254 Кримінального кодексу, відповідно до якої покаранню підлягав той, хто «всупереч своєму обов'язку розголошує приватну таємницю, про яку дізнався у зв'язку з виконанням свого обов'язку або функції публічної» [7].

Отже, у цілому, тогочасне законодавство Польщі вбачається доволі прогресивним з точки зору кола представлених у ньому охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності, а також обсягу правової охорони. Його формування відбувалося з урахуванням основних міжнародних стандартів правової охорони, що існували у цей історичний період. Відтак, компоненти кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності були представлені наступним чином:

а) у центрі кримінально-правової охорони був не об'єкт, а суб'єкт права інтелектуальної власності (особа, яка створила охоронюваний законом об'єкт). Законодавчі приписи містили у собі численні вказівки на права «творця», «автора» чи їх правонаступників;

б) передбачення можливості відшкодування моральної шкоди вказує на визнання немайнових прав створювача об'єкта у якості складової частини кримінально-правової охорони. Водночас, зазначення у санкції кримінально-правових норм

у всіх випадках такого покарання як штраф, а також вказівка на майнові втрати порушника, вказує на захист економічних інтересів створювача об'єкта права інтелектуальної власності чи іншого законного володільця прав на нього.

Література

1. Берзін П. С. Джерела карного законодавства Австрійської та Австро-Угорської імперій, що застосовувались на українських землях. *Вісник кримінально-судочинства*. 2018. №1. С. 68–76.

2. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність – 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2008. 222 с.

3. Липитчук О. В. Польський Кримінальний кодекс 1932 р. та його характеристика. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyku/nvsvy/04_2010/lovtjh.pdf.

4. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : Монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. 192 с.

5. Проект Закону «Про карну відповідальність за вчинки проти національного розвитку Українського народу. Рада Народних Міністрів ЗУНР, м. Станіславів. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, фонд 2208, опис 2, справа 57, аркуші 2.

6. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 480 с.

7. Kodeks karny. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19320600571/O/D19320571.pdf>.

8. Prawo autorskie (ustawa z 29 marca 1926 r.). URL: [https://pl.wikisource.org/wiki/Prawo_autorskie_\(ustawa_z_29_marca_1926_r.\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Prawo_autorskie_(ustawa_z_29_marca_1926_r.)).

9. Prawo o wykroczeniach. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19320600572/O/D19320572.pdf>.

10. Ustawa o ochronie wynalazkow, wzorow i znakow towarowych z dnia 05 lutego 1924 r. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19240310306/O/D19240306.pdf>.

Анотація

Коротюк О. В. Особливості кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності на західноукраїнських землях, що входили до складу Польщі. – Стаття.

У статті проаналізовано кримінальне законодавство Польщі, що діяло на західноукраїнських землях. Установлено, що на цих територіях діяли Кримінальний кодекс 1932 року, а також Закон про правопорушення 1932 року. Проте, кримінально-правові норми, що встановлювали відповідальність за порушення авторських прав, прав на винаходи та інші об'єкти права

інтелектуальної власності, розміщувалися у спеціальних законах, які були невід'ємною частиною кримінального законодавства. Комплексний аналіз цього законодавства дозволив дійти висновку, що у цілому, тогочасне законодавство Польщі вбачається доволі прогресивним з точки зору кола представлених у ньому охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності, а також обсягу правової охорони. Його формування відбувалося з урахуванням основних міжнародних стандартів правової охорони, що існували у цей історичний період. Відтак, компоненти кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності були представлені наступним чином: а) у центрі кримінально-правової охорони був не об'єкт, а суб'єкт права інтелектуальної власності (особа, яка створила охоронюваний законом об'єкт). Законодавчі приписи містили у собі численні вказівки на права «творця», «автора» чи їх правонаступників; б) передбачення можливості відшкодування моральної шкоди вказує на визнання немайнових прав створювача об'єкта у якості складової частини кримінально-правової охорони. Водночас, зазначення у санкції кримінально-правових норм у всіх випадках такого покарання як штраф, а також вказівка на майнові втрати порушника, вказує на захист економічних інтересів створювача об'єкта права інтелектуальної власності чи іншого законного володільця прав на нього.

Ключові слова: кримінальне законодавство, Польща, об'єкти права інтелектуальної власності, західноукраїнські землі, кримінальна відповідальність.

Аннотация

Коротюк О. В. Особенности уголовно-правовой охраны объектов права интеллектуальной собственности на западноукраинских землях, входивших в состав Польши. – Статья.

В статье проанализировано уголовное законодательство Польши, действовавшее на западноукраинских землях. Установлено, что на этих территориях действовали Уголовный кодекс 1932 года, а также Закон о правонарушениях 1932 года. Однако, уголовно-правовые нормы, которые устанавливали ответственность за нарушение авторских прав, прав на изобретения и другие объекты интеллектуальной собственности, размещались в специальных законах, которые были неотъемлемой частью уголовного законодательства.

Ключевые слова: уголовное законодательство, Польша, объекты права интеллектуальной собственности, западноукраинские земли, уголовная ответственность.

Summary

Korotjuk O. V. Features of criminal and legal protection of objects of intellectual property rights on western ukrainian lands contained in Poland. – Article.

The article analyzes the criminal law of Poland that was in force in Western Ukraine. It is established that the Criminal Code of 1932 and the Law on Offenses of 1932 were in force in these territories. However, the criminal law rules for liability for infringement of copyrights, inventions and other intellectual property rights were placed in special laws that were an integral part of criminal law.

Key words: criminal law, Poland, objects of intellectual property rights, Western Ukrainian lands, criminal liability.